

Месечен извештај на Хелсиншки комитет за човековите права во Република Македонија, август, 2010

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Фалична лустрација

1.2. Кастрирана Антикоруписка

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Дали родителскиот додаток се доделува согласно законот или е предмет на субјективно толкување – предмет Сали Анита, Велес

2.2. Притвор како казна или одмазда?

2.3. Кога директорот не е по кефот на Градоначалникот

1. ЈАВНИ НАСТАНИ И ПОВРЕДИ НА ДЕМОКРАТСКИТЕ ПРИНЦИПИ

1.1. Фалична лустрација

Она што подолг период се случува со примената на Законот за лустрација никако не може да се подведе под терминот „детски болести“. Фаличната лустрација, која е во тек, свои корени има во фаличниот закон, а овој пак во фаличната политичка волја на оние кои го носеа за прочистување на општеството од луѓето кои во својата соработка со безбедносните структури „земаа на врат“ многу луѓе.

Кога се донесуваше Законот, Хелсиншкиот комитет излезе со анализа во која од аспект на човековите права тврдеме дека истите ги крши. Во обраќања до медиумите наши членови критички се осврнуваа во поглед на бројните недостатоци на Законот тврдејќи дека од вистинска лустрација ќе нема ништо бидејќи произлегува дека лустрацијата де факто треба да ја спроведат оние што треба да бидат лустрирани.

Маките што ги имаше Законот во процесот на донесување (тактички паузи во процедурата, учени до предлагачот со усвојување амандмани...), потоа неговото оживотворување (формирањето на комисијата која треба да ја врши лустрацијата и создавање услови за нејзина непречена работа) беа, за жал, докази дека нашиот скептицизам имал основа.

Сепак ова пак што последниве неколку месеци се случува со практичниот почеток на работата на Комисијата за верификација на фактите на Република Македонија за несоработка со органите на државната безбедност, популарно позната како Комисија за лустрација, ги доведе работите до крајност при што се е отворено – Колку Комисијата е самостојна, го има ли и колкаво е политичкото влијание врз нејзината работа бидејќи членовите „ги делегираа“ и политичките партии? Може ли Комисијата токму поради партиското влијание „за едни да е мајка, за други маќеа“? Дали Комисијата ги има на увид сите релевантни факти – и притоа колку се тие изворни, а колку доработувани со

текот на времето - за да си ја врши со законот доделената функција и при тоа да решава не со дискусии, толкувања, (над)гласување... туку врз основа на тоа има или не факти? Какво се влијание, да не кажеме манипулирање, е можно од оние кои ги имаат досејата за доушниците? Која е улогата на политичките партии на власт во однос на членовите на Комисијата, но и влијанието на оние кои (не)даваат се што поседуваат за Комисијата?...

Дали во конкретниот случај околу актуелниот претседател на Уставниот суд можете да бидете 100% сигурни дека Комисијата за лустрација во своето одлучување се раководела исклучиво од фактите кои ги имала на располагање!?. И кога случајот доаѓа во пакет со нерасчистеното тврдење дека со надгласување Комисијата заштитила од лустрација двајца актуелни пратеници, не треба да сте зависник од теориите на заговор па да не ви падне на памет реваншизмот по сите напади на Уставниот суд и неговите одлуки кои не се по волја на партијата на власт. Патем атаката на Уставниот суд (како алатка на опозицијата и фамозниот Б.Ц.) продолжува при што се користи фактот дека неговиот прв човек е и прва жртва на лустрацијата (иако законската процедура не е завршена и исходот не е де факто познат). Најтрагично секако ќе биде ако целата бука не се искористи како аргумент за менување на уставната поставеност на судот. И на крајот, имајќи го на ум сето она што ни се случува на политичката сцена, дали е далеку од умот, да си го поставите прашањето можна ли е кај нас злоупотреба на Законот за лустрација за дискредитирање на политичките противници?

Хелсиншкиот комитет и натаму смета дека добро смислената и регулирана лустрација е здрава за трансформацијата на затворените во отворени општества. И за да нема никакви сомневања за евентуални скриени намери (или „аргументи“ за тоа кому сме му алатка или му служиме) Бордот на Комитетот неодамна донесе одлука да побара од Комисијата за лустрација да бидат проверени сите членови на Комитетот. Согласноста за проверка пред Комисијата дадоа и сите новоизбрани членови на Комитетот потпишувајќи ја пристапницата за членство, чиј дел отсега е и согласноста.

Ќе завршивме како што почнавме: фалична лустрација по фаличен закон во амбиент на фалична демократија.

1.2. Кастрирана Антикоруписка

Во тек е вториот мандат на Државната Комисија за спречување на корупцијата и не јасно до кога ќе трае (февруари 2011 или година подоцна), бидејќи во парламентарна процедура се измените на Законот за спречување на корупцијата со кој се предвидува скратување на мандатот на сегашната комисија од 5 на 4 години. Токму овие претстојни измени заедно со кратењето на буџетот за 2010, беа искористени за изјави (и на луѓе од комисијата) и коментари во медиумите со квалификации „упад во работата“, „партизација и обезвреднување“, „атак на независноста“ опасност од претворање во „декор на системот“ и сл.

Фактот дека тоа е истиот состав на Комисијата кој три години по ред ја (ре)избираше својата претходна претседателка, која по многумина успеа да го уништи и она малку што Комисијата претходно го сработи без контраверзии, мотивираше дел од јавноста да биде сомничав во однос на ваквите оценки. Првиот состав на Комисијата успеа во јавноста да изгради имиџ на бескомпромисен борец против корупцијата. Се покажа дека и тоа се должеше повеќе на PR отколку на сработеното во битката против корупцијата од државни позиции, заради ефектот по стекнатиот углед на „крајот кој

делото (не) го краси“: Регрутирањето на најистакнатите антикорупционери во новата власт по 2006 и толкувањето дека тоа е надомест за одработеното во аферата со станови на тогашниот лидер на опозицијата.

Како и да е Антикорупциска и Законот што ја воспостави нудат доволно аргументи да бидат подведени во категоријата “catch 22” закони и државни активности. Тоа е пракса која е одлично усовершена од сите досегашни македонски транзициони влади, а според која по сите препораки, притисоци, моркови и стапови... од надвор сугерираната форма на институција се воспоставува. Потоа во деталите на актот за воспоставување на таа форма и деталите околу нејзиното делување се вградуваат елементи кои речиси целосно ја обезвреднуваат и девалвираат самата форма. Така беше со првиот Народен правобранител – кого и по два мандата ретко кој го знаеше, така и со првичните решенија за Советот за радиодифузија, кој наместо самостојно беше советодавно тело на владата и надлежното министерство...

Измените на Законот за спречување на корупцијата (донесен во 2002 и досега два пати иновирани – во 2004 и 2006) покрај кратењето на мандатот на членовите, вклучуваат и професионализација на составот. Измените воопшто не нудат подобрување на статусот или перформансите на Комисијата, и воопшто нема да изненади ако се покаже дека третиот состав на Комисијата ќе биде награда за заслужните партиски војници. Доколку тоа се случи, корупцијата буквално ќе влезе и во Државната комисија за спречување на корупцијата.

Но, и без тоа Комисијата е далеку од она што е опишана во член 1 од Законот за спречување на корупцијата: „Државната комисија се конституира како независна со надлеженост да ги применува утврдените мерки и активности за спречување на корупцијата во вршењето на власта, јавните овластувања, службената должност и политиката, мерките и активностите за спречување на судирот на интереси, мерките и активностите за спречување на корупцијата при вршењето на работи од јавен интерес на правните лица сврзани со остварувањето на јавни овластувања како и мерките и активностите за спречување на корупцијата во трговските друштва“.

2. ПОЛИЦИСКИ И СУДСКИ СЛУЧАИ

2.1. Дали родителскиот додаток се доделува согласно законот или е предмет на субјективно толкување – предмет Сали Анита, Велес

До Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија се обрати Г-ѓа Сали Анита од Велес, која не извести дека со Решение на Центарот за социјална работа во Велес од 26.04.2010 година е одбиено нејзиното барање за остварување на право на родителски додаток за четврто родено дете.

Во добиеното решение е наведено дека: “Барањето за остварување на правото на родителски додаток се одбива како неосновано бидејќи Сали Анита во месец април 2010 год. се породила во четврто раѓање по ред со две живородени деца (близнаци) како четврто и петто дете, што значи дека со раѓањето на петтото дете истата не може да го оствари правото како петто родено дете затоа што согласно законските прописи право на родителски додаток може да се оствари до четврто живо родено дете”.

Иако се работи за многу рекламиран закон од страна на Владата, само за потсетување би навеле дека врз основа на член 30-а родителски додаток за дете остварува мајка за

своето второ, трето и четврто живородено дете. Правото од ставот 1 на овој член го остварува мајка, која е државјанин на Република Македонија со постојано место на живеење во Република Македонија. Правото од ставот 1 на овој член го остварува мајка која непосредно се грижи за детето за кое поднела барање, чии деца од претходниот ред на раѓање не се сместени во установа за социјална заштита, згрижувачко семејство или не се дадени на посвојување и на која не и е одземено родителското право над децата од претходниот ред на раѓање.

Никаде, во ниту еден член од Законот, ниту Правилникот не е предвиден услов за одбивање на барањето раѓањето на две или повеќе деца заедно. Самиот факт дека се родени близнаци воопшто не влијае на правото на родителски додаток за четврто дете, односно за едно од близнаците.

Хелсиншкиот Комитет веднаш се обрати до Центарот за социјални работи во Велес и Министерството за труд и социјална политика барајќи одговор зошто четвртото дете не е земено во предвид во постапката, туку во решението се осврнуваат само на петтото дете, кога мајката не го поднела барањето за родителски додаток за петтото, туку за четвртото дете.

Во Законот за изменување и дополнување на законот за заштита на децата е предвидено дека: “По сите барања за остварување на правото на родителски додаток за дете (второ, трето и четврто) поднесени во рок најдоцна до наполнети три месеца живот на детето во периодот од девет месеци од денот на влегување во сила на овој закон, може да се оствари правото на родителски додаток за дете“.

Од страна на Центарот за социјални работи во Велес уште во текот на месец јуни 2010 е добиен одговор дека за ваквата одлука тие се консултирале со надлежните лица од Министерството за труд и социјална политика и дека врз основа на поднесената жалба на странката целиот предмет е доставен до Министерството на разгледување и одлучување.

За жал, и покрај доставените ургенции до Министерството, и по истекот на 4 месеци од поднесената жалба, не е добиен одговор по истата, иако надлежните се запознаени дека се работи за семејство кое живее во многу лоши економски услови.

Хелсиншкиот Комитет очекува веднаш да се преземат мерки во однос на решавање на жалбата по овој предмет, секако во насока на запазување на законските одредби и одобрување на поднесеното барање за родителски додаток за четврто дете.

2.2. Притвор како казна или одмазда?

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија во повеќе наврати ја известуваше јавноста за злоупотребата на мерката притвор која најчесто се користи без правно поткрепени и образложени причини.

Лицето Димитриев Митко е осомничен за сторено кривично дело „Злоупотреба на службената положба и овластувања“ од член 353 од Кривичниот Законик.

Со решение на истражниот судија на ден 20.11.2009 год. му е изречена мерка притвор во времетраење од 30 дена, поради постоење на опасност од бегство, дека истиот ќе се

сокрие или нема да му биде достапен на органот на прогон доколку биде пуштен да се брани со слобода.

Во образложението на ова решение е наведено дека „во текот на истражната постапка постои реална опасност дека истиот доколку биде пуштен да се брани од слобода може да ја попречува истрагата со влијание на сведоци и прикривање на докази“.

Истите причини наведени во ова решение се основа за продолжување на мерката притвор се до 16.2.2010 год. кога Кривичниот Совет на одделението за организиран криминал и корупција при Основниот Суд Скопје II Скопје, решава да се укине мерката притвор и истата да биде заменета со куќен притвор во траење од 30 дена.

Кривичниот Совет во своето решение наведува дека се уште постои опасноста наведена во претходните решенија која претставува законски основ за мерката притвор, односно куќен притвор. Исто така е наведено дека при одлучувањето и преиспитувањето на причините за понатамошно траење на мерката притвор, советот сметал дека кривичното дело кое му се става на товар на осомничениот според својата квалификација не претставува потежок облик на кривично дело.

Исто така е истакнато дека спрема странката може да се примени поблага превентивна мерка од мерката притвор, па така со мерката притвор која по својата природа е поблага превентивна мерка ќе бидат постигнати истите цели и ефекти кои се очекува да бидат постигнати со мерката притвор.

Странката речиси 9 месеци се наоѓа во притвор, односно куќен притвор, а решенијата за продолжување на мерката се шаблонски, еднолични, со иста содржина, без аргументација.

Но, контрадикторноста во овој случај е што странката во текот на целата постапка е обврзана да присуствува на судските претреси кои се водат пред Основниот Суд Скопје I Скопје, и покрај тоа што истата е со постојано живеалиште во Струмица. Од друга страна пак странката поседува важечка патна исправа со шенген виза.

Сега Хелсиншкиот Комитет се запрашува како е можно кривичниот Совет кој стравува од бегство и истото како причина го провлекува во сите решенија, при одлучувањето воопшто да не ги земе во предвид алтернативните мерки кои му стојат на располагање согласно ЗКП, како одземање на патна исправа или забрана за напуштање на живеалиштето.

Очигледно дека Советот не ја испитувал ни веројатноста за бегство на обвинетиот, бидејќи не дал конкретни показатели за донесената одлука.

Нејасно е дали воопшто се водело сметка целта да биде постигната и со некоја од алтернативните мерки.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија повторно истакнува дека успешното водење на постапката не е условено со изрекување на мерката притвор и притоа ја нагласува важноста и потребата при одлучувањето секогаш да се има на ум загарантираното право на слобода и сигурност.

2.3. Кога директорот не е по кѐфот на Градоначалникот

Г-ѓа Лилјана Стамкова од Гевгелија, поранешен директор на ОУ „Ристо Шуклев“ с.Негорци, го извести Хелсиншкиот Комитет за незаконско разрешување од функцијата Директор на Основно училиште од страна на Градоначалникот на Општина Гевгелија и назначувањето на нов ВД Директор спротивно на Законот за основно образование.

Градоначалникот на Општина Гевгелија со решение[1] од 21.01.2010 год. ја разрешува од функцијата Директор, повикувајќи се на член[2] од Законот за основно образование „по негова вина е нанесена штета на учениците, на нивните родители или на училиштето“. Притоа во самото решение не е дадено образложение за фактите[3], доказите со кои се утврдува нанесената штета, ниту пак на странката и е дадена правна поука.

Комисијата за решавање на прашања од областа на работните односи во втор степен при Владата на Р.М, решавајќи по приговорот на странката, носи решение[4] со кое приговорот се одбива како неоснован. Во образложението на решението е наведено дека Градоначалникот на Општина Гевгелија ја запазил постапката за разрешување на Директор, односно дека целокупната постапка е спроведена согласно законската регулатива.

Хелсиншкиот Комитет за човекови права на Република Македонија се обрати до Државниот просветен инспекторат при Министерството за образование и наука, во насока да бидат преземени одредени активности за почитување на законските одредби.

Државниот просветен инспекторат не извести за спроведениот увид во ОУ „Ристо Шуклев“ с. Негорци, како и за утврдените недостатоци. Од нивна страна е констатирано дека Училишниот одбор на одржаните состаноци во учебната 2009/2010 год. па се до моментот на разрешување на Стамкова Лилјана не дискутирал ниту донел заклучок за предлог разрешување.

Исто така не известува и дека постапката за разрешување од страна на Градоначалникот на Општина Гевгелија не е водена согласно одредбите од Законот за основно образование, бидејќи во дадениот случај не постои писмен заклучок од Училишниот одбор, ниту пак странката се изјаснила писмено за наводите за кои се разрешува.

Од друга страна пак, Градоначалникот го задолжува Училишниот одбор да распише јавен оглас за избор на директор, но Државниот просветен инспекторат известува дека во моментот на увид (извршен во месец Јули) се уште не е покрената постапка за распишување на јавен оглас за директор.

Изборот на ВД Директорот е извршен на ист ден кога е донесено решение за разрешување, а истиот се уште ја врши должноста иако е предвидено дека работите може да ги врши не подолго од 6 месеци од неговиот именување.

По констатираните злоупотреби на законските одредби, Државниот просветен инспекторат доставил укажувања до Градоначалникот на Општина Гевгелија и Училишниот одбор на ОУ „Ристо Шуклев“.

Хелсиншкиот Комитет изразува задоволство што надлежниот орган презел конкретни дејствија во случајов, но остана зачуден од вториот одговор на Државниот просветен

инспекторат кој следуваше, а со кој не известува дека Укажувањата се повлечени и покрај видливите повреди на Законот. Образложението беше дека странката Стамкова Лилјана ги презела потребните обраќања до законски пропишаните органи.

Во овој случај не може а да не се наметне прашањето за улогата на Второстепената Комисија при Влада на Р. Македонија која не констатирала пропусти наспроти она што е утврдено од страна на Државниот просветен инспекторат.

Исто така останува нејасно дали самоволието и пречекорувањето на овластувањата на Градоначалникот на Општина Гевгелија ќе остане несанкционирано од страна на надлежниот орган, во овој случај Државниот просветен инспекторат, кој со повлекувањето на укажувањата во целост се изема од одговорноста иако има надлежност да преземе соодветни мерки во надминување на матната ситуација која постои во моментот.

Хелсиншкиот Комитет апелира Министерството за образование и наука да ги земе конците во свои раце и да овозможи доследна примена на одредбите на Законот за основно образование.

[1] Решение на Градоначалникот на Општина Гевгелија бр.08-218/1 од 21.01.2010 год.

[2] Законот за основно образование чл.133 ст.2 алинеја 3

[3] Закон за општата управна постапка Чл.209 ст.3 „ Писменото решение содржи: увод, диспозитив (изрека), образложение, упатство за правно средство, назив на органот, со број и датум, потпис на службеното лице и печат на органот.“

[4] Решение бр.37-40/3 од 03.03.2010 на Комисијата за решавање на прашања од областа на работните односи во втор степен (кои не се во надлежност на Агенцијата за дежавни службеници) при Влада на Р.Македонија